

موانع و چالش‌های صلح و گفتگو با تأکید بر اندیشه‌های امام خمینی (ره) (با تأکید بر نهج البلاغه)

ابوالفضل فخرالاسلام*

محمود قیوم‌زاده خرائقی**

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۰۴/۱۵

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۰۵/۲۱

چکیده

امام خمینی (ره) یکی از شخصیت‌های ممتاز و کم نظیر تاریخ بشریت است که اندیشه‌های بلند و الهی او می‌تواند در همه زمینه‌ها برای جامعه بشری راهگشا باشد. امام خمینی (ره) اعتقاد داشتند دین الهی مبتنی بر فطرت است که سرشتی نیک، خداجو، صلح‌جو و عدالت‌طلب دارد و میانه‌ای با خشونت ندارد و هرگونه تلاش برای ایجاد پیوند میان دین و خشونت چه در سطح فردی، چه اجتماعی و چه در نظام بین‌الملل را اقدامی محکوم به شکست می‌دانستند. پیام اسلام و آرمان‌های امام خمینی (ره) دوری از خشونت و تأکید بر صلح و همزیستی به عنوان پایه‌های استحکام صلح در جامعه بشری است و گفتگو، منطقی و استدلال‌شویوه مناسب و محکمی برای درک تفاوت‌ها و تقریب اندیشه‌هاست. در دیدگاه امام خمینی (ره) چالش‌ها و موانعی برای گفتگو و صلح پایدار وجود دارد که باید جامعه بشری برای رفع آنها اقدام کند. امام خمینی (ره) نادیده گرفتن استقلال کشورها و دخالت در امور آنها، عدم رعایت اصل احترام متقابل، نبود وحدت بین کشورها، صلح غیرواقعی، صلح دلت‌بار، یکسان نبودن توزیع قدرت، سیستم رقابتی میان ابرقدرت‌ها، وابستگی سازمان‌های بین‌المللی، فراموش کردن عدالت و معنویت در اهداف صلح و بودن تسلیحات در دست ناهلان را از جمله موانع صلح پایدار در جهان می‌دانند. در دیدگاه حضرت امام صلح پایدار و واقعی با توجه به موانعی که در جهان وجود دارد تنها به وسیله آخرین حجت الهی حضرت مهدی موعود (عج) تحقق می‌یابد که آن زمان ستمگران و مستکبران مغلوب، و صلح واقعی و شرافتمندانه بر پایه تعالیم الهی در همه جای جهان استقرار خواهد یافت.

کلیدواژه‌گان: صلح، گفتگو، صلح واقعی، چالش‌ها، موانع صلح.

* دانشجوی دکترای فقه و حقوق، واحد خمین، دانشگاه آزاد اسلامی، خمین، ایران

** نویسنده مسئول: استاد، واحد ساوه، دانشگاه آزاد اسلامی، ساوه، ایران

رایانامه: shams.aftab94@gmail.com

والا ترین و مهمترین هدف انبیای الهی و یکی از اهداف دین مبین اسلام برقراری عدالت و صلح جهانی و استقرار آرامش و امنیت در جامعه بشری است. در نگرش دینی و اعتقادی برخلاف نگرش مادی، استقرار صلح و آرامش و امنیت در جامعه حق تمام ملت هاست و در سایه صلح و آرامش است که استعداد های بشر شکوفا می گردد و باعث تبادل افکار و گسترش فضای گفتگوها و حتی گسترش تعالیم دین مبین اسلام می شود. در نگرش های مختلف به موضوع صلح، سه دیدگاه در عرصه جهانی مطرح بوده است؛ آرمان گرایان با تشکیل سازمان های بین المللی به دنبال نبود جنگ بودند و با طرح هزینه های گزاف جنگ، آن را منفور افکار عمومی جلوه می دادند؛ (افتخاری، ۱۳۸۱: ۱۸۶ و ۱۸۷) در دیدگاه واقع گرایان پس از جنگ جهانی دوم با طرح راهکارهایی همچون بازدارندگی و کنترل تسلیحات و نظریه بازی ها، به دنبال تحقق صلح در چارچوب حفظ وضع موجود بودند. در نگرش رادیکالیسم معتقد بودند راه های سنتی برای ایجاد توازن قوا کارآمد نیست و باید سرمنشأ جنگ ها که کاپیتالیسم است را با مبارزه و انقلاب علیه آن در ماهیت طبقات این نظام سیاسی تغییر و تحول ایجاد کرد. (افتخاری، ۱۳۸۱: ۱۹۱)

موضوع صلح در آرای امام خمینی (ره) گرچه به نگرش سوم نزدیک است، اما به دلیل اینکه از مبانی اسلامی نشأت گرفته و همچنین بر عدالت به طور مطلق تأکید می کند؛ خود نگرشی مستقل محسوب می گردد. در آرای امام، مسئله صلح جهانی به صورت مستقل بحث نگردیده بلکه به صورت محتوایی با واژه های مختلف مورد اشاره قرار گرفته است از جمله: عدالت، احقاق حق مظلومان، عدم جنگ طلبی، مأموریت انبیاء و ... از این رو در آثار ایشان نباید در پی دانش واژه صلح بود.

با توجه به این دیدگاه ها می توان دو تعریف از صلح ارائه کرد:

الف) صلح به معنای نبود جنگ و توقف نزاع و درگیری (معلوف، بی تا: ماده صلح) که در اینجا معنای سلبی صلح مدنظر است و در مقابل صلح ایجابی قرار می گیرد. صلح به معنی فقدان مخاصمات و جنگ بعد از جنگ جهانی اول توسط آرمان گرایان و بعد از جنگ جهانی دوم توسط رئالیست ها یا واقع گرایان مطرح شد که هر دو، رویکردی سلبی نگر دارند. اگرچه راه حل

های متفاوتی از سوی این دو طیف در برپایی صلح مطرح شده است، اما هر دو تحقق یک نوع صلح و یک تفسیر از مسئله صلح را مدنظر دارند. (ب) صلح به معنای استقرار عدالت و مساوات که از آن به صلح ایجابی تعبیر شده است و در مقابل صلح سلبی قرار می گیرد. در این تعریف صلح وقتی ایجاد می گردد که مساوات و برابری و عدالت برپا شده و شکاف بین کشورهای فقیر و ثروتمند کاهش یابد. صلح بدین معنا که از سوی رادیکالیست ها یعنی مارکسیست ها و نئومارکسیست ها مطرح شد، در آن بر عدالت اقتصادی تأکید شده و نابرابری های اقتصادی عامل اصلی جنگ و نزاع ها معرفی شده است. (افتخاری، ۱۳۸۱: ۱۹۴)

در نظرات امام خمینی (ره) در مورد صلح بیشتر بر صلح ایجابی تأکید شده به گونه ای که برپایی عدالت و توسعه ارزش های انسانی و اخلاقی زمینه ساز ایجاد صلح و نبود جنگ معرفی گشته و صلح ایجابی و سلبی به گونه ای تلفیق شده؛ گرچه صلح سلبی نتیجه صلح ایجابی محسوب می گردد و از سوی دیگر قدم اول در تأمین صلح ایجابی و تحقق عدالت نبود جنگ است. امام خمینی (ره) در این زمینه می فرماید: «ما همیشه صلح طلبیم، لکن نه صلحی که جانی را بر سر جنایت خودش باقی بگذارد، همچو صلحی، صلح نیست.» (صحیفه امام، ۱۳۷۸: ج ۱۶، ۴۸۳)

این سخن امام، علاوه بر اینکه بر صلح طلبی ما به عنوان یک ملت مسلمان تأکید می نماید، صلح را توقف جنگ به تنهایی نمی داند؛ بلکه تحقق صلح را در توقف جنایات و احقاق حق مظلومان و محرومان می داند.

از آنجا که تعریف صلح در دیدگاه امام برگرفته از مبانی و تعالیم آسمانی اسلام است، امام صلحی را قابل قبول می داند که مورد تأیید اسلام باشد، یعنی با اصول و مبانی آن منافات نداشته باشد. امام در این باره می فرماید: «صلح یک اموریست که به تبع اسلام قبول کردیم.» (صحیفه امام، ۱۳۷۸: ج ۱۷، ۲۸) در نتیجه از منظر امام خمینی (ره) صلح وقتی ارزش دارد که حقوق انسان ها و ملت ها رعایت شود و عدالت برقرار گردد که این امر فقط با ظهور حضرت ولیعصر (عج) تحقق می یابد.

موانع و چالش های
صلح و گفتگو با تأکید
بر اندیشه های امام ...
(۷۵ تا ۸۹)

موانع و چالش‌های صلح و گفتگو با تأکید بر اندیشه‌های امام خمینی (ره)

امام خمینی (ره) یکی از شخصیت‌های ممتاز و کم‌نظیر تاریخ بشریت است که اندیشه‌های بلند الهی او می‌تواند در همه زمینه‌ها برای جامعه بشری راهگشا باشد. اندیشه و سیره سیاسی امام، بر جهان بینی توحیدی، پیوند دین و سیاست، عقلانیت دینی، توجه به مقتضیات زمان و مکان و لزوم تأمین مصالح جامعه بشری استوار می‌باشد و بر این اساس است که وی برخلاف آموزه‌های رایج در جهان که سیاست را امری بشری و در نتیجه آن را غیردینی معرفی می‌کردند؛ دین، اخلاق و معنویت را هم به عنوان ارزش و هم به عنوان شیوه حکومت‌داری برگزیده و به جهان عرضه نمود. از این منظر امام خمینی (ره) چارچوب سیاست را از تلاش برای کسب قدرت به اخلاق و معنویت دینی تغییر می‌دهد و سعادت و برابری انسان‌ها و اعتدال اسلامی که نص صریح آیه قرآن «وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا» (قرآن کریم، سوره بقره: ۱۴۳) است را به عنوان آرمان و چارچوب اصلی سیاست حکومت اسلامی در تمام سطوح داخلی و خارجی انتخاب می‌کند.

بالاترین مشخصه اندیشه سیاسی حضرت امام خمینی (ره) درک سریع و زود هنگام ماهیت متحول و انتقالی شرایط نظام در حال دگرگونی بین‌المللی است که در آن مبانی و منابع قدرت چندوجهی شده و دیگر صرف قدرت سخت افزاری به تنهایی نمی‌تواند نفوذ در روابط داخلی و بین‌المللی را تضمین نماید.

بازخوانی اندیشه‌های بنیانگذار جمهوری اسلامی در نفی خشونت و طرفداری از صلح در شرایط امروزی که سمت و سوی تحولات در جهان اسلام و ترکیب آن با ایده‌های مروج خشونت و افراطی‌گری که مبتنی بر قرائت نادرست از دین مبین است و اسلام را به عنوان عامل خشونت و افراط در جهان معرفی می‌نماید، بسیار ضروری است.

امام خمینی (ره) اعتقاد داشتند دین الهی مبتنی بر فطرت است که سرشتی خداجو، نیک، صلح‌جو و عدالت‌طلب دارد و میانه‌ای با خشونت ندارد و هرگونه تلاش برای ایجاد پیوند میان دین و خشونت را چه در سطح فردی، چه اجتماعی و چه در نظام بین‌الملل اقدامی محکوم به شکست می‌دانستند. پیام اسلام و آرمان‌های امام خمینی (ره) دوری از خشونت و تأکید بر صلح و همزیستی به عنوان پایه‌های استحکام صلح در جامعه بشری است و گفتگو، منطق و استدلال شیوه مناسب و محکمی برای درک تفاوت‌ها و تقریب اندیشه‌هاست.

فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست
سال دوم
شماره ششم
زمستان ۱۳۹۴

در صحنه عمل نیز می‌توان شواهد بسیاری بر تأثیرگذاری ایده نفی خشونت و طرفداری از صلح در سیره امام یافت. تأکید ایشان بر جنگ عادلانه و رعایت حقوق بشردوستانه علیرغم اعمال روش‌های غیرانسانی طرف مقابل و پرهیز ایران از عمل متقابل در موضوعاتی چون جنگ شهرها و کاربرد سلاح‌های شیمیایی نمونه‌هایی از این دست به شمار می‌آیند.

حتی در دیدگاه حضرت امام جنگ ریشه در فطرت آدمی نداشته؛ تابعی از تربیت انسان و استفاده‌کننده آن است. جنگ ابزاری است در خدمت هدف و آنچه که جنگ را با ارزش و یا ضد ارزش می‌کند غرضی از آن است، بنابراین جنگ‌هایی که در خدمت ترویج ارزش‌های متعالی انسانی باشد مشروعیت و حقانیت خواهد داشت و جنگ ابتدایی بنابر همین اصل مشروع می‌شود.

با توجه به نگاه جامع حضرت امام خمینی (ره) می‌توان چالش‌ها و موانع صلح و گفتگو در جهان را در موارد ذیل جستجو کرد:

نادیده گرفتن استقلال کشورها و دخالت در امور آنها

امام خمینی (ره) یکی از موانع صلح و گفتگو را دخالت در امور کشورها و رعایت نکردن استقلال ملت‌ها می‌دانند. ایشان می‌فرماید: «امیدوارم که صلح جهانی بر پایه استقلال ملت‌ها و عدم مداخله در امور یکدیگر و مراعات اصل حفظ تمامیت ارضی کشورهای منطقه بنا گردد.» (صحیفه امام، ۱۳۷۸: ج ۱۲، ۱۵۳) و می‌توان هدف از دخالت آنها را نقشه استعماری آنها دانست که دستیابی به منابع و ذخایر گوناگون ممالک در آن پنهان است. (خالقی افکنند، ۱۳۷۹: ۹۱) و نوع پیشرفته دخالت براساس اندیشه غربی آن است که سعی کرده تا ملل شرقی را از هویت خود بیگانه و تهی سازد و به آنها تلقین کند که چیزی برای ارائه ندارند و در همه امور نیازمند غرب می‌باشند. (فوزی، ۱۳۸۴: ۱۹۸)

موانع و چالش‌های صلح و گفتگو با تأکید بر اندیشه‌های امام ... (۷۵ تا ۸۹)

عدم رعایت اصل احترام متقابل

یکی از موانع دیگر عدم استقرار صلح در بین کشورها، رعایت نکردن اصل احترام متقابل است که امام خمینی (ره) درباره آن چنین می‌فرماید: «روابط ما با تمام خارجی‌ها براساس اصل احترام متقابل خواهد بود. در این رابطه، نه به ظلمی تسلیم می‌شویم و نه به کسی ظلم خواهیم کرد.» (صحیفه امام، ۱۳۷۸: ج ۴، ۲۴۸)

بنابراین «... ما هم پیروی از آن دستور می‌کنیم و با همه اقشار بشر، با تمام مستضعفین عالم، روابط حسنه داریم، به شرط اینکه روابط متقابل و احترام متقابل باشد.» (صحیفه امام، ۱۳۷۸: ج ۶، ۲۲۰) که می‌توان نتیجه گرفت یکی از دغدغه‌های مهم اندیشه سیاسی امام خمینی (ره) آسیب‌های ساختار فرهنگی روابط بین‌الملل هم می‌باشد. (عزتی، ۱۳۷۵: ۵)

نبود وحدت بین کشورها

امام خمینی (ره) اعتقاد دارند وحدت نیز امر معروفی است که موجب صلح و آرامش در دنیا می‌شود و باید برای تحقق شرایط صلح، آیین وحدت و اخوت را ایجاد نمود و آن را مستحکم تر کرد، زیرا «... ما دنبال این هستیم که دنیا در صلح و آرامش باشد. اسلام از اول دارای یک همچو مقصدی بوده و خصوصاً در بین مؤمنین، در بین مسلمین، اخوت را سفارش فرموده است، بلکه ایجاد - تشریح - فرموده است.» (صحیفه امام، ۱۳۷۸: ج ۱۶، ۴۰۵)

براساس این نظر هرگاه بین کشورها وحدت و همدلی نباشد، جهان خواران با ایجاد اختلاف و جنگ بین آنها، صلح و دوستی را برهم می‌زنند، فلذا امام خمینی (ره) دولت‌های اسلامی را دعوت می‌کنند که از وابستگی به قدرت‌های بزرگ خارجی خود را رها کنند و با ملت‌های خود تفاهم نمایند، (امام خمینی (ره) وصیت‌نامه الهی - سیاسی، بی تا: ص ۲۲) متأسفانه وابستگی مورد نظر حضرت امام با برنامه ریزی سیستم سیاسی و حقوق نظام بین‌الملل جدید که منافع کشورهای غربی را تأمین می‌کرد به کشورهای اسلامی تحمیل شد و برای آنها نتیجه‌ای جز تثبیت سلطه همه جانبه غرب و وابستگی در عرصه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی و فرهنگی در بر نداشت. (عمید زنجانی، ۱۳۷۷: ۱۴۲)

صلح غیرواقعی

امام خمینی (ره) صلحی که فقط بر فقدان و نبود جنگ اصرار دارد صلح غیرواقعی می‌داند. در این نوع صلح عدالت و احقاق حق مظلومان مدنظر نمی‌باشد. در این نوع از صلح متجاوزان بر سر جنایت خود باقی مانده و آنچه را که با تجاوز به دست آورده اند، حق خود می‌دانند.

امام خمینی (ره) در این باره می‌فرماید: «ما همیشه صلح طلبیم، لکن نه صلحی

فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست
سال دوم
شماره ششم
زمستان ۱۳۹۴

که جانی را بر سر جنایت خودش باقی بگذارد، همچو صلحی، صلح نیست.»
(صحیفه امام، ۱۳۷۸: ج ۱۶، ۴۸۳)

هنگامی که متجاوزان احساس می‌کنند ادامه جنگ ممکن است مواضع و منافع آنها را به خطر اندازد و یا قادر به ادامه جنگ نیستند صلح را پیشنهاد می‌کنند، ولی آنچه در این صلح مورد نظر است، حفظ وضع موجود است تا بدین ترتیب سرزمین‌ها و منافع را که به دست آورده‌اند تثبیت کرده و قوای خود را برای تجاوز بیشتر در آینده تقویت نمایند. در اینجا آنچه مدنظر قرار نمی‌گیرد، حق ستمدیدگان و مظلومان است و حق مستضعفان و محرومان همانند جنگ در این صلح پایمال شده و فقط منافع مستکبران و استعمارگران تأمین می‌گردد.

در تفسیر نمونه (مکارم شیرازی، ۱۳۶۷: ج ۲۱، ۴۹۰ و ۴۹۱) از این صلح به صلح نابجا یاد می‌شود که در آستانه پیروزی مسلمانان مطرح می‌گردد.

امیرالمؤمنین امام علی (ع) در فرمان مالک اشتر صلحی را واقعی می‌داند که رضای خدا در آن باشد و الا صلح واقعی نخواهد بود. (نهج البلاغه، ۱۳۹۵ق: نامه ۵۳)

در این رابطه امام خمینی (ره) می‌فرماید: «کشورهای ضعیف اینطورند در حال صلح مورد تاخت و تازند و ذبح و در حال جنگ هم همینطور. ما حال صلح مان بدتر از حال جنگمان بود، در حالی که دنیا در صلح به خیال خودشان آرامش و صلح بود، این قوای بزرگ جنگ نداشتند، فرصت داشتند که همه چیز ما را از دست بدهند، بگیرند از ما.» (صحیفه امام، ۱۳۷۸: ج ۱۲، ۳۷۴)

حضرت امام به جنگ جهانی دوم اشاره می‌کند که ایران به وسیله متفقین اشغال شد و منابع ما مورد غارت بیگانگان قرار گرفت و این امر بعد از استقرار صلح بین کشورهایی که در حال جنگ بودند ادامه داشت و این در حالی بود که ایران بیطرفی خود را اعلام کرده بود. مردم ستمدیده و محروم در این مقطع زمانی، چه زمان جنگ و چه صلح روز به روز گرسنه تر و فقیرتر می‌شدند و منابع غذایی همچون غلات به جای اینکه شکم گرسنه مردم را سیر کند، به سربازان بیگانه اختصاص داده شده بود و این در حالی بود که کشورهای درگیر، مصالحه کرده و جنگ پایان یافته بود.

یکی دیگر از ویژگی‌های صلح غیرواقعی در دیدگاه حضرت امام این است که در صلح غیرواقعی اگرچه در ظاهر کشورهای درگیر، صلح کرده و جنگ پایان یافته

موانع و چالش‌های
صلح و گفتگو با تأکید
بر اندیشه‌های امام ...
(۷۵ تا ۸۹)

است، ولی باطن شان در جنگ است و هر دو طرف در پی فرصتی هستند که با تجاوزی دوباره، منابع و سرزمین کشورهای دیگر را تصرف و به اهداف تجاوزکارانه خود دست یابند.

امام خمینی (ره) در این خصوص می فرماید: «در زمان های سابق دولت ها با هم صلح می کردند، در عین حالی که صلح می کردند باطن شان در جنگ بود که چه وقت فرصت پیدا بکنند و بچاپند همه را.» (صحیفه امام، ۱۳۷۸: ج ۱۷، ۲۶)

استقرار صلح بعد از جنگ جهانی اول را می توان از مصادیق صلح غیرواقعی شمرد. در نتیجه آنچه از فرمایشات امام در مورد صلح غیرواقعی مطرح شده، باید گفت:

(الف) در این صلح هدف توقف جنگ است و اجرای عدالت به هیچ وجه مورد نظر نیست؛

(ب) در صلح غیرواقعی حفظ وضع موجود و حفظ منافع حاصل شده توسط متجاوزان مورد توجه است، بنابراین تضمین کننده منافع متجاوزان است؛

(ج) در این صلح طرف های جنگ در باطن با هم دشمن هستند و به دنبال فرصتی برای هجوم دوباره می باشند؛

(د) بنابراین صلح غیرواقعی نمی تواند صلحی پایدار باشد.

(ه) صلح ذلت بار

یکی از موانع صلح و آرامش واقعی، صلح ذلت بار است که بارزترین مصداق آن صلح بین رژیم صهیونیستی و اعراب و فلسطینیان است. آنان فلسطینیان و اعراب را به صلحی فرا می خوانند که در آن اسرائیل به عنوان یک کشور مورد شناسایی قرار گرفته و تجاوزات این رژیم مشروع و قانونی تلقی شود؛ از سوی دیگر مبارزات مردم مظلوم فلسطین که در جهت آزادسازی خاک و سرزمین خود علیه اشغالگران انجام می گیرد غیرمشروع و غیرقانونی تلقی شده و از آنها جلوگیری شود.

امام خمینی (ره) اعراب را از پذیرفتن این صلح و سازش برحذر می دارند و فلسطینیان را به مبارزه برای تحقق حق خویش و بیرون راندن اشغالگران فرا خوانده و معتقدند صلح و سازشی که ذلت و خواری مسلمین را به همراه داشته و تأمین کننده منافع مستکبرین و اشغالگران باشد، از نظر اسلام مردود است. آن حضرت در این زمینه می فرماید: «آیا سران قوم نمی دانند و ندیده اند که مذاکرات

فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست
سال دوم
شماره ششم
زمستان ۱۳۹۴

سیاسی با سیاستمداران قدرتمند و جنایتکاران تاریخ، قدس و فلسطین و لبنان را نجات نخواهد داد و هر روز بر جنایت و ستمگری ها افزوده خواهد شد؛ باید برای آزادی قدس از مسلسل های متکی بر ایمان و قدرت اسلام استفاده و بازی های سیاسی را که از آن بوی سازشکاری و راضی نگه داشتن ابرقدرت ها به مشام می رسد، کنار گذاشت.» (صحیفه امام، ۱۳۷۸: ج ۱۵، ۶۰)

به وضوح می توان دریافت براساس اندیشه های حضرت امام بحران خاورمیانه و مسئله فلسطین از طریق صلح و سازش اعراب و اسرائیل و شناسایی اسرائیل قابل حل نیست، بلکه تنها راه حل آن بازگشت ملت های منطقه به دامن اسلام و گسترش نهضت بیداری اسلامی و وحدت مسلمین در جهت ریشه کن ساختن رژیم صهیونیستی است.

ایشان معتقدند صلح در صورتی عزت و شرافت را برای مسلمین به همراه خواهد داشت که مسلمانان و دولت های اسلامی در موضع ضعف نباشند، بلکه در موضع قدرت باشند؛ در غیر این صورت صلح با متجاوزان جز ذلت حاصلی نخواهد داشت و این در حقیقت صلح نیست؛ این تسلیم و سازشی است که از سستی و زبونی سرچشمه می گیرد، این یک نوع عافیت طلبی زشتی است که عواقب دردناک و خطرناکی به بار می آورد. (مکارم شیرازی، ۱۳۶۷: ج ۱۲، ۴۸۹)

حضرت امام معتقد است صلح باید شرافتمندانه باشد، باید صلح به گونه ای باشد که عزت و افتخار و سربلندی را برای مسلمین به ارمغان آورد و بیش از گذشته ملت های مسلمان را در میان ملل دیگر سربلند و مطرح سازد. آن حضرت می فرماید: «ما صلح را قبول داریم، ما صلح را استقبال می کنیم، لکن یک صلح شرافتمندانه اسلامی.» (صحیفه امام، ۱۳۷۸: ج ۱۷، ۲۰)

یکسان نبودن توزیع قدرت

از دیدگاه امام خمینی (ره)، نحوه توزیع قدرت در ساختار سیاسی روابط بین الملل، نابرابر و ناقص حقوق ملت ها و کشورهای ضعیف است. توزیع منابع مادی و طبیعی قدرت در سطح جهان یکسان نبوده و آنچه در ساختار سیاسی عینی نظام بین الملل رخ داده است، ناشی از روابط سیاسی نابرابر، اعمال سلطه، نفوذ قدرت های بزرگ و وابستگی سیاسی کشورهای تحت سلطه است. ایشان در این زمینه می فرماید: «قدرت در دست ظالم، دنیا را به فساد می کشاند؛ چنانچه قدرت در

موانع و چالش های صلح و گفتگو با تأکید بر اندیشه های امام ... (۷۵ تا ۸۹)

دست زورمندانی باشد که عاقل نیستند، مهذب نیستند، مصیبت بار می‌آورد؛ امروز که مشاهده می‌کنید این دو قطب بزرگ، برای خودشان این حق را قایل هستند که ملت‌های دیگر باید تحت سلطه ما باشند، این فکر اگر همراهش قدرت باشد، مصیبت، بار می‌آورد.» (صحیفه امام، ۱۳۷۸: ج ۱۸: ۲۰۶)

از دیدگاه امام خمینی (ره)، هدف قدرت سیاسی، باید به توزیع برابر قدرت منجر شود تا به واسطه آن، به برقراری صلح و نظم و امنیت، تأمین قسط و عدل، تهذیب، تربیت و تأمین سعادت انسان‌ها معطوف باشد و نه به طاغوت و دیکتاتوری و به تعبیری اعمال ناروا و مغایر با موازین انسانیت؛ البته نه آن‌گونه که در مکتب اصالت قدرت، از آن به مثابه تأمین‌کننده منافع و خواسته‌های شخصی و گروهی، یاد می‌شود. آنچه در ساختار سیاسی روابط بین‌الملل شاهد آن هستیم، ناشی از روابط سیاسی نابرابر و اعمال سلطه و نفوذ قدرت‌های بزرگ و وابستگی سیاسی کشورهای تحت سلطه است که به تعبیر امام (ره)، برای این کشورها فساد و ناآرامی ایجاد کرده است. (صحیفه امام، ۱۳۷۸: ج ۵: ۱۴۸، ج ۱۶: ۲۲۹، ج ۱۸: ۲۳۸)

سیستم رقابتی میان ابرقدرت‌ها

در رابطه با سیستم رقابتی ابرقدرت‌ها بر سر منافع فراقاره‌ای، امام خمینی (ره)، دیدگاهی نفی‌گرایانه دارد؛ زیرا موضوع رقابت قدرت‌های بزرگ در چنین سیستمی، ثروت‌ها و منابع ممالک مستضعف، می‌باشد و آنها خود را در چپاول منابع و معادن ملل مستضعف، ذی‌حق می‌دانند. (امام خمینی، ولایت فقیه، ۱۳۷۸: ۲۲ و ۲۳) گاه، برای غارت این ثروت‌های طبیعی با یکدیگر رقابت و گاهی تبانی می‌کنند. از این روست که از دیدگاه امام خمینی (ره)، سیستم رقابتی به ضرر کشورهای مستضعف تمام می‌شود، به‌ویژه آن‌که چنین سیستمی، وابستگی کشورهای ضعیف به کشورهای قوی را نهادینه و امپریالیست‌ها را مجاز به مداخله در کشورهای مستضعف، برای حفظ منابع خود می‌کند. با عنایت به این‌که در سیستم بین‌المللی رقابتی، قدرت‌های بزرگ، انواع الگوهای مداخله‌گری را در مورد کشورهای ضعیف اعمال می‌کنند، امام خمینی (ره)، ضمن تشریح این‌گونه دخالت‌ها، چنین کارکرد رقابتی را به نقد می‌کشد. (دهشیری، ۱۳۷۹: ۲۶۸ و ۲۶۹)

امام خمینی (ره)، قائل به امکان تبانی و هماهنگی میان ابرقدرت‌ها برای چپاول

فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست
سال دوم
شماره ششم
زمستان ۱۳۹۴

ملت‌ها و تغذیه از خون آنان، در راستای تثبیت نظام سلطه در جهان و وابستگی کشورهای مستضعف به یکی از دو بلوک سابق بوده و معتقد است با توجه به ماهیت سودجویانه و استثمارگرایانه ابرقدرت‌های کاپیتالیستی و کمونیستی، آنان به تقسیم جهان به مناطق نفوذ خود اهتمام می‌کنند؛ چرا که این قدرت‌های امپریالیستی، موجوداتی درنده‌خو، گرگ‌صفت و خبیث هستند که به چپاول ملت‌ها، همت گماشته‌اند. حضرت امام (ره)، تمامی ابرقدرت‌ها را قماربازان سیاسی می‌داند که هر کدام می‌خواهند فرصت را از رقیبان ابرقدرت خویش برابند؛ از این روست که برای جلوگیری از اصطکاک و درگیری میان خویش، به تقسیم جهان به مناطق نفوذ خود، اقدام می‌کنند. (صحیفه امام، ۱۳۷۸: ج ۱۲، ۲۲۰)

وابستگی سازمان‌های بین‌المللی

سازمان‌های بین‌المللی، همراه دولت‌ها و ملت‌ها به صورت گسترده‌ای مورد خطاب و آسیب‌شناسی امام (ره) قرار گرفته است؛ کارکرد سیاسی این سازمان‌ها، از جمله مواردی است که مورد تردیدهای اساسی قرار می‌گیرد. امام خمینی (ره)، اساس تشکیلاتی را که ابرقدرت‌ها در آن دخالت دارند و به نفع آنها تمام می‌شود و حق وتوی ابرقدرت‌ها را مردود شمرده و می‌فرماید: «اصل و اساس این را خود اینها درست کرده‌اند، اساس این سازمان‌ها ساخته خود اینهاست؛ اگر ساخته خود اینها نبود، به چه مناسبت باید یک کشوری یا چند کشور قلدر حق وتو داشته باشند.» (صحیفه امام، ۱۳۷۸: ج ۱۵، ۵۲۰ و ۵۲۱)

همچنین امام (ره) اقدامات کشورهای غربی را در قبال سازمان‌های بین‌المللی و اقدامات سازمان‌های بین‌المللی را در رابطه با کشورهای ابرقدرت در هر دو صورت، در جهت تأمین منافع ابرقدرت‌ها می‌داند و یادآور می‌شود: «... این سازمان‌هایی که درست کرده‌اند برای خودشان، همه برای منفعت غرب است، هیچ برای مظلوم‌ها نیست.» (صحیفه امام، ۱۳۷۸: ج ۱۱، ۵۰)

بطور نمونه شورای امنیت سازمان ملل متحد که طبق منشور سازمان ملل، مسئولیت دفع تجاوز به کشورها را عهده دار است؛ بطور جدی قضیه جنگ ایران و عراق را دنبال نکرد، اما زمانی که پیروزی‌های ایران بیشتر و خرمشهر آزاد شد؛ به اتفاق آراء قطعنامه ۵۱۴ را تصویب کرد. (منصور لاریجانی، ۱۳۹۰: ۱۵۴ و ۱۵۵)

امام خمینی (ره)، این تشکیلات را صوری و برای بازی دادن ملت‌های ضعیف،

موانع و چالش‌های
صلح و گفتگو با تأکید
بر اندیشه‌های امام ...
(۷۵ تا ۸۹)

قلمداد می‌کند و اعلام می‌دارد که بدتر از این جنایت و بدتر از این وحشیگری در عالم نیست. حتی امام خمینی (ره)، حق و توی کشورهای بزرگ را تداعی حکومت جنگل و در مواردی بدتر از حکومت جنگل نام می‌برد. (صحیفه امام، ۱۳۷۸: ج ۱۱، ۵۰) چنان‌که می‌فرماید: «حکومت‌های جنگل باز یک فطرتی دارند، روی آن فطرتشان هم باز ظلمشان را بالسویه می‌کنند؛ اما این سازمان‌ها و آنهایی که با دست آنها، با دست جنایتکار آنها این سازمان‌ها درست شده‌اند، آنها تمام حیثیت و انسانیت بشریت را از بین می‌برند.» (صحیفه امام، ۱۳۷۸: ج ۱۱، ۵۰)

در جای دیگر امام (ره) تأکید می‌کنند: «هیچ انسان عاقلی نمی‌تواند قبول کند که همه دنیا بر عدالت باشد؛ لکن اختیار این سازمان‌ها دست چند نفر خاص باشد که اگر این سازمان‌های بین‌المللی خواستند جلوی آنها را بگیرند، فوراً آن را وتو کنند.» (صحیفه امام، ۱۳۷۸: ج ۱۱، ۵۰)

فراموش کردن عدالت و معنویت در اهداف صلح

دین اسلام بر اصل بودن صلح تأکید می‌نماید و صلح و آرامش را لازمه رشد اخلاق، معنویت، ارزش‌ها و تعالی انسان‌ها می‌داند و این بدان معنا نیست که جنگ را به طور کامل کنار بگذارد؛ بلکه اگر در جهت اجرای عدالت و احقاق حق مظلومان باشد مشروع و مقدس می‌داند و از سوی دیگر هرگونه صلحی را نیز نمی‌پذیرد، بلکه صلحی را صحیح می‌داند که در جهت تحقق عدالت و مساوات و گسترش ارزش‌های انسانی و اخلاق باشد، در غیر این صورت مردود است.

عدم توجه به اخلاق و معنویت، از مشکلاتی بوده که فراروی انسان‌ها و روابط عادلانه میان دولت‌ها آمده است، امام خمینی (ره) در این زمینه می‌فرماید: «اینکه توهم می‌شود فرق مابین رژیم اسلامی انسانی با سایر رژیم‌ها این است که در این عدالت هست، این صحیح است لکن فرق، این نیست. فرق‌ها هست. یکی از فرق‌هایش قضیه عدالت اجتماعی است. هیچ یک از رژیم‌های دنیا، غیر از آن رژیم توحیدی انبیاء، توجهش به معنویات انسان نبوده است؛ در نظر نداشته است که معنویات را ترقی بدهد. آنها همه به دنبال این بوده‌اند که این مادیات را استفاده بکنند و یک نظام مادی در عالم ایجاد کنند.» (صحیفه امام، ۱۳۷۸: ج ۸، ۲۵۵)

نظام و روابط بین‌الملل مطلوب از نظر امام خمینی (ره)، بر پایه عدالت واقعی، پایه‌گذاری می‌شود. عدالتی که تمامی انبیاء الهی به دنبال اجرای آن بوده‌اند و

فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست
سال دوم
شماره ششم
زمستان ۱۳۹۴

برگرفته از اسلام ناب محمدی است و ریشه تمامی ظلم‌ها، تعدی‌ها و سلطه‌گری‌ها را از بین می‌برد و عدالت الهی را بر تمام جهان خواستار است.

بودن تسلیحات در دست ناهلان

یکی از موانع صلح و از دلایل مهم وقوع جنگ در اندیشه امام (ره)، بودن اسلحه در دست اشخاص نالایق و ناصالح است که به وسیله آن بر مظلومان و محرومان ظلم کرده و حقوقشان را پایمال می‌کنند، یکی از اهداف مهم انبیاء در تحقق عدالت، گرفتن اسلحه از دست اشخاص ناصالح و نالایق است. امام خمینی (ره)، وقوع جنگ جهانی اول و دوم را ناشی از این عامل می‌داند و می‌فرماید: «حالا ما به آن تاریخ‌های دور نمی‌رویم، این جنگ‌هایی که اخیراً یعنی در این صد سال در دنیا اتفاق افتاده است، جنگ جهانی اول، جنگ جهانی دوم، این جنگ‌هایی که در ویتنام در این آخر اتفاق افتاده، این کشتارهایی که از مردم شد برای این بود که اسلحه‌ها در دست غیرصالح بود، ناشایست‌ها اسلحه‌ها را به دست داشتند.» (صحیفه امام، ۱۳۷۸: ج ۳، ۲۹۸)

ایشان همچنین می‌فرماید: «از اول بشر مبتلای به همین مشکل بوده که اسلحه در دست اشخاص ناصالح بوده است. از اولی که بشر تمدن پیدا کرد به خیال خودش، اسلحه‌ها در دست ناصالح‌ها بوده و همه مشکلات بشر همین معناست؛ تا خلع سلاح نشوند این اسلحه‌دارهای ناشایست، کار بشر سرانجام پیدا نمی‌کند.» (صحیفه امام، ۱۳۷۸: ج ۳، ۲۹۷)

در دیدگاه امام خمینی (ره) اولین و مهمترین گام در اجرای عدالت و تحقق صلح پایدار جهانی، خلع سلاح ناشایست‌ها و مبارزه با ظالمان از سوی انبیاء بوده که همه مشکلات بشر از منظر امام راحل در این امر نهفته است.

نهایتاً در دیدگاه امام خمینی (ره) صلح واقعی جهانی با ظهور امام زمان مهدی موعود (عج) برپا خواهد شد و عدالت واقعی استقرار می‌یابد. همه صلح‌هایی که تاکنون در جهان از سوی قدرت‌های بزرگ صورت گرفته است تأمین‌کننده منافع آنان و پایمال‌کننده منافع و مصالح مظلومان بوده و هیچ توجهی به برپایی عدالت و توسعه اخلاق نشده و اگر هم اندک توجهی بوده، به صورت شعار و در جهت ممانعت از قیام مستضعفان صورت گرفته است.

حضرت امام در این باره می‌فرماید: «چون حضرت صاحب (عج) این معنا را

موانع و چالش‌های صلح و گفتگو با تأکید بر اندیشه‌های امام ... (۷۵ تا ۸۹)

اجرا خواهد کرد و در تمام عالم، زمین را پر از عدل و داد خواهد کرد، به همه مراتب عدالت، به همه مراتب دادخواهی؛ وقتی ایشان (حضرت مهدی) ظهور کنند انشاءالله (که خداوند تعجیل کند در ظهور او) تمام بشر را از انحطاط بیرون می‌آورد؛ تمام کجی‌ها را راست می‌کند: «بملاً الأرض عدلاً بعد ما مُلئت جوراً» ظلم و جور را از تمام زمین برمی‌دارند به همان معنای مطلقش...» (صحیفه امام، ۱۳۷۸: ج ۱۲، ۴۸۱ و ۴۸۲)

نتیجه

یکی از اهداف مهم انبیاء الهی و دین مبین اسلام برقراری صلح جهانی و استقرار آرامش و امنیت در جامعه بشری می‌باشد. در دیدگاه حضرت امام خمینی (ره) هم که برگرفته از تعالیم انبیاء و دین اسلام می‌باشد، دعوت به صلح و همزیستی و دوری از خشونت مورد تأکید قرار گرفته است، البته در دیدگاه حضرت امام صلحی مورد تأیید است که براساس تعالیم اسلام هدف از آن اجرای عدالت و احقاق حقوق مظلومان و موجب توسعه معنویت و ارزش‌های اخلاقی و تعالی انسان باشد.

با توجه به چالش‌ها و موانعی که در جهان وجود دارد حضرت امام صلح پایدار و واقعی را امکان‌پذیر نمی‌دانند و معتقدند براساس وعده الهی برپایی عدل و صلح جهانی تنها به وسیله آخرین حجت الهی حضرت مهدی (عج) تحقق می‌یابد که آن زمان ستمگران و مستکبران مغلوب و صلح واقعی و شرافتمندانه بر پایه تعالیم الهی، در همه جای جهان استقرار خواهد یافت.

فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست
سال دوم
شماره ششم
زمستان ۱۳۹۴

کتابنامه

قرآن کریم

نهج البلاغه

- افتخاری، اصغر، ۱۳۸۱، مراحل بنیادین اندیشه در مطالعات امنیت ملی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- خالقی افکنند، علی، ۱۳۷۹، امام خمینی و گفتمان غرب، تهران: نشر انجمن معارف اسلامی ایران.
- امام خمینی، سیدروح الله، ۱۳۷۸، صحیفه امام، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
- امام خمینی، سیدروح الله، بی تا، وصیت نامه الهی - سیاسی، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- امام خمینی، سیدروح الله، ۱۳۷۸، ولایت فقیه (حکومت اسلامی)، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
- دهشیری، محمدرضا، ۱۳۷۹، درآمدی بر نظریه سیاسی امام خمینی، تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
- عمیدزنجانی، عباسعلی، ۱۳۷۷، فقه سیاسی (حقوق بین الملل)، ج ۳، تهران: مؤسسه انتشارات کبیر.
- عزتی، مرتضی، ۱۳۷۵، فرهنگ توسعه از دیدگاه امام خمینی، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (مرکز پژوهش های بنیادی)
- فوزی، یحیی، ۱۳۸۴، اندیشه سیاسی امام خمینی، قم: دفتر نشر معارف.
- مکارم شیرازی و دیگران، ناصر، ۱۳۶۷، تفسیر نمونه، چاپ سوم، قم: دارالکتب الاسلامیه، ج ۲۱.
- معلوف، لوئیس، بی تا، المنجد فی اللغه، چاپ دهم، تهران: اسماعیلیان.
- منصوری لاریجانی، اسماعیل، ۱۳۹۰، آشنایی با دفاع مقدس، چاپ سیزدهم، قم: انتشارات خادم الرضا (ع).

موانع و چالش های
صلح و گفتگو با تأکید
بر اندیشه های امام ...
(۷۵ تا ۸۹)